

SPINOZA EN ADVAITA (Volledige reeks)

SPINOZA EN ADVAITA

In de eerste publicatie over dit onderwerp werden in het kort een aantal overeenkomsten tussen beide filosofieën aangegeven. Deze summiere aanduiding werd en wordt gevolgd door publicaties die op de afzonderlijke punten dieper ingaan.

Uiteindelijk ligt het in de bedoeling om tot een uitwisseling, een dialoog te komen welke impact deze stromingen hebben op ons dagelijks leven, hoe deze ons veranderd hebben, kortom hoe wij het beleven. Dikwijls ligt communicatie met derden over dergelijke intimiteit nogal gevoelig. Door ook dit beleven in een objectiverende stijl te gieten en/of een schuilnaam te gebruiken kan deze handicap mogelijk overwonnen worden. Het is tenslotte zo dat iets eerst maar gekend is als dit ervaren is. Het is dit facet dat zo aanspreekt in “de doornen en de roos” en zo herkenbaar is voor ieder die dezelfde weg bewandeld heeft. Met het uitwisselen van de ervaringen – wat dus ook de facto in ‘de doornen en de roos’ gebeurt – wordt de herkenning voor ieder vergroot.

Of deze dialoog ontstaat tussen de soep en de patatten door of meer tegen het einde van de reeks publicaties wordt aan het gebeuren overgelaten, per slot van rekening “is niemand zo vaardig als Ik die het gans universum schraag zonder het met mijn lichaam te beroeren”.

SPINOZA EN ADVAITA(1)

Was Spinoza een “advaitist”?

Er zijn een aantal grote parallellen tussen het denken van Spinoza en de filosofie van de Advaita, dat op zijn beurt berust op de Veda's/Upanishaden en de meest bijzondere leerstelling van de Boeddha: leegte die niet leeg is, sunyata.

Zowel Spinoza als Boeddha poneren dat er geen individualiteit, onafhankelijkheid bestaat, louter en alleen een modus van God (in termen van de Boeddha: “niet dit, niet dit” -”neti-neti”) of Dat (“Tat tvam asi”: Chandogya Upanishad).

Ook Spinoza stelt dat er geen absoluut goed en kwaad bestaat (alleen een relatief bestaan) het betreft louter een particulier belang. Met andere woorden: er is geen dualiteit.

Geen individualiteit, dus geen ik of jij, geen dualiteit; geen goed en kwaad, dus geen dualiteit.

Advaita betekent “geen tweeheid”, geen dualiteit.

Maar er is nog meer.

Vrijheid van wil/keuze of juist geen vrijheid? (Zie afzonderlijk artikel).

Al wat ons overkomt is van een inherente volmaaktheid. “De rationele mens weet dat alles in se noodzakelijk is wat het is, zo volmaakt als het maar kan zijn en dus geen enkel tekort vertoont” (De Dijn: de doornen en de roos blz 94).

Ook de door Spinoza gevolgde methodiek – via het uiterst rationele uitkomen bij het supra-rationele, het diep intuïtieve weten – stemt overeen. In de inleiding (verkorte weergave) tot de Avadhuta Gita geeft de auteur aan dat het ervaren van de ultieme Werkelijkheid het doel en rustplaats is van het zuiver rationeel waarnemen.

Dat het begrijpen, het kennen (jnana) leidt tot de deugd generositas (mededogen) is eveneens geen toevallige parallel.

De rationele meditatie van onze emoties/gevoelens levert ons de volmaakte kennis onze aandoeningen op, stelt Spinoza uiterst juist.

Geen goed en geen kwaad? Verantwoordelijkheidsbesef is inherent aan een ik-besef, een ik dat denkt dat het handelt. Maar er is geen individu! Pas wanneer het besef volkomen is, dat er louter en alleen een modus is, ontstaat een handelen dat geen handelen is (woe-wei in het Taoïsme), een volmaakt handelen dat geen enkel tekort vertoont en de vraagstelling van verantwoordelijkheid niet doet opkomen. Dit volkomen besef is een doorleefde ervaring, geen mentale aangelegenheid.

Dit besef wortelt in een stille, een niet oordelende geest die open staat ten aanzien van alles wat zich aandient, dus “wetend dat alles in se noodzakelijk is, zo volmaakt als het maar kan zijn en dus geen enkel tekort vertoont”.

Een belangrijke duiding van wat en hoe dit handelen werkt wordt ons aangereikt in “Zen in de kunst van het boogschieten” van Eugen Herrigel, met een houding die, als deze al ons doen en laten doordrenkt, het besef van ik en verantwoordelijk en elk idee over juist en onjuist doet wegsmelten.

Het rationele, intens rationele gedachtegoed van Spinoza en de Advaita – beide geheel en al doorleefd – leiden elk tot een Avadhuta Gita, een lied van de bevrijde ziel.

Referenties o.a. :

Boeddha: de Diamant Sutra

Downloads: Ken je zelf 1.03

1.05

1.08

1.10

1.12

Avadhuta Gita : inleiding

vers 1.22 en 7.2

Ribhu Gita : vers 24

Ribhu Gita (Sanskriet versie) : vers 2.45

SPINOZA EN ADVAITA (2)

Het lijkt mij goed om eens dieper op de afzonderlijke raakpunten van beide filosofieën in te gaan, juist omdat dit kan leiden tot een beter begrijpen en beleven van de eigen “leer”.

S. : Er is geen individualiteit, onafhankelijk bestaan; het betreft zuiver en alleen een modus van God.

A. : Er is geen individu, er is niets buiten het Zelf / Dat; “Dat zijt gij”.
(Dat : het “niet dit, niet dit”, het Onnoembare, God)

Uit “de doornen en de roos” citeer ik: “....de ultieme oorzaak of het absoluut oneindig Zijnde : de ene oergrond van alle verschijnselen die zich in ontelbare vormen van realiteit eindeloos ontplooit, onder meer in de vorm van het denken....”.

De Advaita heeft een zelfde opvatting, maar erkent zelfs geen enkele vorm van realiteit, ook geen geest, dus denken. Deze Werkelijkheid ligt voorbij het ervaren van de zintuigen (de geest wordt in Oosterse filosofieën beschouwd als zesde zintuig). Dat wat de zintuigen waarnemen heeft geen eigenheid, is vergankelijk, is leeg. De werkelijkheid van dit lege is het Absolute, het absoluut oneindig Zijnde, het Onnoembare. Ook het denken valt hieronder, ook het denken is vergankelijk (waar is het denken van de niet-bewuste mens, de baby of bij diepe dementie?). De kwantumfysica is ver doorgedrongen in de vaststelling van deze leegte en dat de zogenaamde vastheid van de materie alleen veroorzaakt wordt door de snelheid waarmee deeltjes in energetische beslotenheid “rond dansen”, elkaar scheppend en vernietigend; maar steeds verder en steeds opnieuw vaststellend dat wat vast gedacht was leeg blijkt te zijn.

In de filosofie van de Advaita zijn wij en al wat ons omringt geen modus , wij zijn Dat, het Onnoembare, ook wel geduid met Bewustzijn. Louter dit Zijnde zijn, wil dit zeggen dat wijzelf de causa sui zijn, dus zonder individualiteit en onafhankelijkheid! (Over de (on)vrijheid van wil in een latere bijdrage meer.) Geboren worden of sterven is daarom onbestaand in de Advaita, immers geen moment, met of zonder vorm, is een modus (je moet er nu eenmaal een begrip aan geven) niet Dat. Een onophoudelijk bewegen – in onze relatieve zijn en beleven – en een rust – in het absolute. Spinoza gebruikt hiervoor meen ik

de termen specie durationis en aeternitatis.

Hoe verwoordt Spinoza een en ander? Ik heb geen grondige kennis daarvan en val opnieuw terug op “ de doornen en de roos” en citeer:

“.....te aanvaarden.....de eigen eindigheid, zelfs als rationeel wezen.....”
(voorwoord).

Ligt in deze verwoording niet exact hetzelfde gedachtegoed, ook ten aanzien van de geest?

In het artikel Advaita en kwantumfysica is een passus uit de Avatamsaka Sutra geciteerd:

“ Geen ding kan vernietigd worden. Omdat geen ding geschapen is, geen schepper heeft, het niet verklaard en gelokaliseerd kan worden, omdat de dingen ongeboeren en niet ontstaan zijn, omdat er geen geven en nemen is, geen beweging en geen functie.”

Uit “de doornen en de roos” blz .16 : “Er is geen doelgerichtheid in de natuur: alles is gewoon wat het is.”

Het is nagenoeg haast onmogelijk naast deze parallel te zien!

Het niet bestaan van een individualiteit en dus aanvaarden van onze eindigheid nú, - op dit moment en niet als wij sterven , het niet zijn die wij denken te zijn, een sterven zonder gestorven te zijn – is een cruciaal punt, waaruit de nodige consequenties voortvloeien. Graag nodig ik u uit om dit punt vanuit Spinoza's geest iets dieper te onderzoeken en te verwoorden, dan ik heb kunnen doen.

SPINOZA EN ADVAITA (3)

Wij ervaren en ontplooiën alles alleen en uitsluitend in/vanuit onszelf.

Vreugde en verdriet, ogenschijnlijk door een gebeurtenis buiten ons veroorzaakt, is in werkelijkheid een zuivere ervaring van het ik. De vreugdevolle ontmoeting met de partner of het pijnlijke verlies van de partner zijn uitsluitend ervaringen van het ik, het ego.

Een adjectief over een verschijnsel dat uitgesproken of gedacht wordt zegt totaal niets over dat verschijnsel, maar alles over het eigen denken en de eigen percepties. Er wordt altijd en alleen gehandeld of niet gehandeld vanuit het ik, zelfs bij het ontplooiën van de meest altruïstische activiteit: ik voel immers dat ik dat of dit moet doen.

Dit betekent dat er de facto niets buiten dit zelf plaats vindt, maar dat alles in dit zelf geprojecteerd wordt. Er is bijgevolg niets buiten dit (mijn) zelf, maar evenzo is er bij de ander ook niets buiten diens zelf. Wij ervaren elkaar alleen in onszelf!

Wat is nu dit zelf? Wat is dit ik?

Dit lichaam? Dit denken? Beide elementen zijn aan verandering onderhevig en vergankelijk. Een baby denkt nog niet, in een diepe dementie wordt ook niet meer gedacht, evenmin in een diepe coma. Wel is er een vorm van bewustzijn.

Maar waar was ik toen ik er nog niet was of waar ben ik als ik er niet meer ben?

Voordat ik begon was ik twee: een zaadcel (een van de vele) en een eicel. Beide leefden en hadden het bewustzijn/bewustheid zich te verenigen. Er was dus al bewustzijn, een "zelf" voordat ik er was. Mag ik dan ook veronderstellen dat er ook nog bewustzijn is nadat ik er niet meer ben?

Dit zelf – dat mij later aangeleerd is als 'ik' te benoemen – is dus louter en alleen bewustzijn, nu in de huidige vorm, toen als zaadcel en eicel en daarvóór..... vraagteken.

Zowel in het worden, als in het ervaren (het nu), als in de dood is er een zelf, maar een zelf dat onmogelijk ik genoemd kan worden.

Hoe wordt dit door de Advaita gezien?

Er is niets buiten het zelf, dit zelf is echter Bewustzijn (het Zelf) en dit neemt alle vormen aan, verandert niet, vermeerdert niet, vermindert niet, doordringt alles. Dus geen moment ben ik iets anders dan dit Zelf, niet toen 'ik' er nog niet was, nu ben, of dan niet meer zal zijn.

Hoe wordt dit door Spinoza gezien?

“...de ultieme oorzaak of het absoluut oneindige Zijnde : de ene oergrond van alle verschijnselen die zich in ontelbare vormen van realiteit eindeloos ontplooit...”

“...ziet te komen tot een nieuwe, zuiver intellectuele religie....tot een intuïtief weten betreffende ons inzijn in de onpersoonlijke oergrond.” (De doornen en de roos pagina's 19 en 20).

Een sprankelende analogie dit “INZIJN” en “Eenheid en afgescheidenheid bestaan niet met betrekking tot u noch tot mij” (vers 1.15 Avadhuta Gita)!!!

Het is deze Werkelijkheid die zo wonderschoon vertolkt wordt in het vers van Ramana Maharshi op de startpagina van de Website www.advaita-avadhuta.eu

Als het verschijnsel 'vormloosheid' als een realiteit beschouwd kan worden - zij het een amorfe realiteit (een begrip dat steeds meer gehoor vindt in de wetenschap) - blijken beide filosofieën in overeenstemming met elkaar te zijn. Mogelijk is de laatste zin van de geciteerde tekst een interpretatie van de auteur, maar wellicht kunnen de kenners dan deze illusie (?) tenietdoen.

Het door Spinoza geformuleerde basisprincipe “ een modus van God” en het uitgangspunt van de Advaita “ gij zijt Dat” is bijzonder fundamenteel, het grijpt of zou moeten ingrijpen op de gehele beleving op alle niveaus van het zijn, het leven. Een hint daaromtrent is te vinden in Gina's reactie 'over potentiëlen, relatie en conflicten' en het daaraan gerelateerde gedicht van Luk Heyligen (zie website) , ook de one-liner “ als je weet wie je bent houd je langzaam op te zijn wie je niet bent” (zie punt 8 in Spinoza en Advaita 1) geeft een genoegzame duiding.

SPINOZA EN ADVAITA (4)

De tweede parallel betrof het ontbreken van een objectief begrip van goed en kwaad en de paren van tegenstelling; zie Spinoza en Advaita (1).

In wezen is ieder paar van tegenstelling artificieel en dit wordt onder andere verwoord in de bekende uitspraak: “de gustibus non disputandum”, er wordt daarbij gedacht aan smaken en kleuren. Maar wat omtrent goed en kwaad, doden en euthanasie (al of niet wettelijk) versus leven als de meest fundamentele tegenstellingen? In feite kunnen deze laatste tegenstellingen gerangschikt worden onder de begrippen goed en kwaad; doden en euthanasie als niet goed/kwaad en het leven behouden als goed.

Een aloude, maar toch zeer indringende vraag luidt: heeft er iemand **mij** gevraagd of **ik** het leven wilde? Was dat goed die ouderlijke daad dat leidde tot het bestaan van een wezen dat een leven vol lijden zou kennen? Was die daad – in onwetendheid van dat wezen dat een leven vol lijden kende – een niet goede daad?

Is doden niet goed en het leven doen behouden of geven wel goed?

Er is een aanval en u doodt, want er is het recht op leven. Heeft de aanvaller geen recht op leven?

Uit de Bhagavad Gita – die net als de Advaita geënt is op de Veda's/Upanishaden – de volgende verzen:

- Wie zich beschouwt als doder en wie denkt dat hij gedood wordt, beiden zijn onwetend....

- Deze lichamen die bewoond worden door de Ene onsterfelijke, onvernietigbare en oneindige, zijn sterfelijk. Daarom strijdt.

- Hij wordt niet geboren, ook sterft Hij niet ....Hij wordt niet gedood als het lichaam wordt gedood.

Bhagavad Gita verzen 2.18 t/m 2.20.

Ook vers 1.29 van de Avadhuta Gita drukt zich uit in de zin van de Bhagavad Gita 2.18

Kan er gezegd worden: ik doe mij leven? Als deze vraag ontkennend beantwoord moet worden, kan er evenmin gezegd worden: ik dood mijzelf. Vervolgens moet daarnaast de vraag gesteld worden: welke essentie in mij doet mij wél leven?

Uit deze extremen en nog tal van andere voorbeelden kan ingezien worden dat de stelling van Spinoza en de Advaita juist is; het zijn conventies om dit goed en dat kwaad te noemen. Conventies die in de tijd aan verandering onderhevig zijn. Goed en kwaad, schoon en lelijk, etc. zijn paren van tegenstelling, relatief en dienen het

particulier belang van een ik, ego, dat zich beschouwt als de doener. Zoals reeds kort gedeut is in Spinoza en Advaita (1) vormt het ontbreken van een objectief begrip van goed en kwaad geen grondslag tot (niet)handelen naar willekeur; hier wordt later op terug gekomen.

Ook het ik en de ander, ik en het andere, zijn paren van tegenstelling, mentaal van aard, ontstaan uit het denken. Het zijn begrippen die nodig zijn voor de communicatie, maar in werkelijkheid modi zijn van de Ene aldoordringende Werkelijkheid. En vanuit die Ene Werkelijkheid onbenoembaar zijn, zoals door het Tao-symbool op de startpagina weergegeven wordt.

SPINOZA EN ADVAITA (5)

Onmiddellijk aansluitend bij de feitelijke onbestaanbaarheid van de begrippen goed en kwaad past het onderwerp 'rationele meditatie op onze gevoelens levert de volmaakte kennis hiervan op' (zie Spinoza en Advaita (1)).

De relatie tussen ervaringen en gevoelens is grondig uiteen gezet in de syllabus 'ken je zelf' en wordt hier niet meer aangehaald.

Door het hanteren van begrippen goed en kwaad ontstaat vanuit het (niet)handelen dikwijls een schuldgevoel; een kort of langdurig geknaag rond het besef goed/juist of niet-goed van de handeling, droogweg gezegd: het geweten, moraal of ethiek. Vanaf het prilste bestaan wordt een individu gevormd door het ervaren van diens omgeving, zelfs de eerste gevoelens in de baarmoeder en als boreling laten hun sporen na. Deze ervaring en vorming draagt noodgedwongen tegelijkertijd ook vervorming in zich; het nieuwe leven wordt immers door een onvolkomen omgeving voorbereid op een functioneren in een bestaande sociale en economische context. Is deze vorming aanvankelijk stringent, later is het een sluipende vorming door allerlei types van communicatie en de ontwikkeling van eigen percepties rondom ervaringen.

De uitspraak van Krishnamurti ' u handelt altijd vanuit bepaaldheden' (lees: conditioneringen) wordt hoe langer hoe meer door de neurologische en psychische wetenschap onderschreven.

Misschien zou zelfs de vorming van een Dalai Lama als zodanig ook in dit licht beschouwd kunnen worden.

Ieder individu werkt en ervaart vanuit diens bagage van vormingen en elke indruk wordt afgezet tegen deze unieke samenstelling daarvan. Een handelen of niet-handelen wordt belicht vanuit een geconditioneerde set van goed en kwaad, een set die zelf gevormd en vervormd is en aan veranderingen onderhevig . In het (niet)handelen zit bovendien een bewuste of onbewuste verwachting besloten. Als deze verwachting ,of zelfs een (niet)handelen zonder enig verwachten, niet beantwoordt aan deze geconditioneerde set van goed en kwaad ontstaat er een conflictsituatie die zich onder andere laat vertalen als de emotie 'schuldgevoel'. Aangezien alles ervaringsmatig aangeleerd (geconditioneerd !) wordt is het duidelijk dat onmogelijk een perfectie, een volkomen kennen bereikt kan worden, bovendien is het vrijwel onmogelijk om binnen een bepaald niveau van kennen onophoudelijk perfect te handelen; ook dan is de potentiële bron van conflict levensgroot aanwezig.

Zowel het (niet)handelen als de set goed en kwaad zijn aangeleerd, gevormd en vervormd en imperfectie is inherent aan de fysieke en mentale beperkingen. Noodzakelijkerwijze dient zich aldus van tijd tot tijd een conflict aan, een conflict dat zelfs diep bittere vormen kan aannemen of als ondraaglijk ervaren wordt.

Hoe nu om te gaan met een schuldgevoel als gevolg van een imperfectie door het (niet)handelen?

(Het gevoel 'zelfverwijt' wordt vanwege de analogie niet afzonderlijk besproken).

Het spreekt vanzelf dat bij zichzelf nagegaan dient te worden of het handelen - of nalaten van een handelen - zo bewust mogelijk heeft plaats gehad, per slot van rekening dient elk gebeuren als platform voor het verkrijgen van kennis en ervaring. Zelfs indien er gesproken zou kunnen worden van onoplettendheid vormt deze onoplettendheid een grond voor kennis en ervaring. Dit zelfonderzoek is een meedogenloos proces dat in strikte objectiviteit moet plaats vinden en op veel weerstand stuit; het ik, het ego verzet zich uit alle macht tegen een waarneming als ware men zijn eigen getuige, allerlei valse argumenten en kronkelingen van gedachten passeren de revue; zie ook hoofdstuk 7 syllabus 'ken je zelf'. Toch schept een juist en objectief zelfonderzoek door het impliciete erkennen de nodige ademruimte en onontbeerlijke basis voor het proces van bevrijding (zie volgende publicatie).

SPINOZA EN ADVAITA (6) (JEZELF) VERGEVEN

Vergeven is onlosmakelijk verbonden met jezelf vergeven/aanvaarden. In Spinoza en Advaita (3) werd gesteld dat er niets buiten het zelf, het ik ervaren wordt. Het gevoelen jezelf te moeten vergeven berust op een schuldgevoel, het gevoel op een of ander wijze tekortgeschoten te zijn. Het is in feite het niet aanvaarden – al of niet gestimuleerd door de stille of luidruchtige scherven van de gelijmde gebroken pot- van de eigen volmaakte onvolmaaktheid (zie hoofdstuk 6 het volmaakte onvolmaakt ik van de syllabus “ken je zelf”). Er is hier het gevoel van het geschonden zelfbeeld dat mede speelt, het niet aanvaarden van de volmaakte dualiteit in het mentaal gevormde beeld “ik”. Het liefhebben én het haten, de dapperheid én de lafheid, etc. Het aanvaarden van het ene been en verwerpen van het andere been van elk paar van tegenstelling is een proces dat versterkt kan worden door de houding en reacties van de ander.

De gebeurtenis die daartoe aanleiding gaf berust op condities, namelijk de condities dat ik én de ander op dat moment waren zoals zij waren, beiden niet hun eigen volmaakte onvolmaaktheid beseffend, beiden gevormd, geconditioneerd zijnde door allerlei niet gewilde situaties en gebeurtenissen (zie hoofdstuk 5 van de syllabus).

Op het moment van de gebeurtenis stemde elk (niet)handelen perfect overeen met alle potentiële mogelijkheden en ter beschikking staande vaardigheden.

Nadien, als gevolg van het al of niet handelen ontstaat door het (niet) beantwoorden aan de verwachtingen het verdriet (zelfverwijt) of de vreugde . En hoe luider de respons hoe uitbundiger de vreugde of verwijt wordt.

Is er wel iets te vergeven, hetzij tegenover de ander, hetzij tegenover jezelf? Berust op de gebeurtenis niet het oordeel van goed en kwaad, waarvan de modaliteiten bepaald worden door heersende, veranderlijke opvattingen en dus in termen van Spinoza een particulier belang dienen? Draagt dat wat goed heet niet ook kwaad in zich en dat wat kwaad heet goed in zich? Hoe zou je willen scheiden wat niet te scheiden is en op dat moment gezien alle voorwaarden volkomen is?

“De rationele mens weet dat alles in se noodzakelijk is wat het is, zo volmaakt als het maar kan zijn en dus geen enkel tekort vertoont” (De doornen en de roos blz. 94).

“Sluit niets uit van de inherente volmaaktheid van de dingen, leven en dood, vreugde en lijden zijn de volmaakte uitdrukkingen van het zijn, elk op diens eigen, specifieke moment.” (Stephen Levine: Bewust leven, bewust sterven).

Wijst het gezegde 'vergeven doe je niet éénmaal maar duizend maal' niet op het verdoven van de werkelijkheid, het volmaakt onvolmaakte wezen te zijn, dat zijn zelfbeeld tot een imaginaire volmaaktheid wil modelleren en aldus een nieuwe

conditionering scheidt?

Bieden juist niet de pijnlijke ervaringen, die niettemin pijnlijke processen zijn en blijven, een optie tot groeien in ervaring en wijsheid? Het vraagt moed om ernaar toe te keren in plaats van af te keren, zich te verzetten. Een objectief onderzoek naar de gevoelens, de gedachten – dikwijls repetitief en ronddraaiend – en de percepties levert vaak een inzicht op omtrent de (on)waarachtigheid van de geest.

De rationele meditatie op onze emoties/gevoelens levert ons de volmaakte kennis onzer aandoeningen op, stelt Spinoza terecht.

Jezelf vergeven is erkennen een volledig dualistisch wezen te zijn, en de vernietiging van de perceptie van een na te streven volmaaktheid. In deze erkenning ligt de vergeving van je zelf besloten.

Inbreuken willens nillens door een ander gepleegd op de eigen materiële en psychische eigenheid vormen een bron van rondtollende gedachten en daaraan vastgeknoopte emoties. Zijn de eigen situaties en ervaringen die tot de eigen conditioneringen geleid hebben in het meest gunstige geval geheel en al begrijpelijk, dan zijn de houding en daden van de ander geheel onbegrijpelijk, te laken en een bron van woede omdat wijzelf in onze eigenheid gekwetst zijn. Maar zouden wij in dezelfde omstandigheden verkeerd hebbend anders gehandeld hebben?

Het is evident dat net als in geval van de eigen tekortkoming, de schade zo goed mogelijk hersteld moet worden. Dit is echter niet in alle gevallen mogelijk, met name bij psychische en fysieke schade. Juist in deze gevallen is het niet vanzelfsprekend om tot vergeving te komen en zijn er pijnlijke gevoelens van wrok.

Ook hier is het – zij het moeizaam – noodzakelijk om toe te keren en objectief gevoelens, gedachten en percepties te onderzoeken. Ook hier is het nodig om door inzicht – het door zelfkennis begrijpen van de ander - tot vergeving te komen, omdat door een oprechte vergeving men bevrijd wordt van de eigen zelfvernietigende wrok en andere negatieve gevoelens.

“Hij die zichzelf vrij weet, is inderdaad vrij, en hij die zichzelf gebonden acht, is inderdaad gebonden. Zoals een mens denkt, zo wordt hij, en het is waar” (vers 1.11 Ashtavakra Samhita).

In beide bewegingen van vergeving ligt de eigen bevrijding besloten; alles refereert naar het zelf, er is niets daar buiten.

SPINOZA EN ADVAITA (7) ratio en intuïtie

Als volgende parallel tussen beide filosofieën wordt uitgediept dat beide als uitgangspunt nemen de eigen rede, ratio en daarvan uit, komen tot een supra rationaliteit of diep intuïtief weten. De Advaita kent daarnaast nog als bron de geschriften, maar de eigen ratio en vervolgens het intuïtieve staan met stip op de eerste en tweede plaats.

Grondslag is het minutieus en objectief waarnemen van de verschijnselen die zich aan ons voordoen. Hierbij is het direct voor de hand liggende en altijd bij de hand zijnde object het zelf, het ik.

Uit de stellingen van Spinoza – aandoeningen, geen individualiteit, van uiterste ratio naar intuïtief weten, de spontane deugd *generositas* - kan genoegzaam worden afgeleid dat ook Spinoza zichzelf in belangrijke mate tot object van onderzoek heeft genomen.

Dit is ook voor de hedendaagse vorser een cruciaal punt; leringen ondersteunen, maar het echte weten vloeit voort uit ervaren, een gevoeld ervaren. Het geschrift scheidt, behoudens als bevestiging van dat wat reeds ervaren is, nimmer de gevoelde ervaring. Het onderzoek naar zichzelf – wie ben ik – is voor de rationeel ingestelde mens een *conditio sine qua non*.

Vanuit het rationele ontstaat in beide filosofieën het intuïtieve weten. Het is paradoxaal dat langs het doorgronden van het ik, tot een inzicht, een besef gekomen wordt dat er geen eigenheid bestaat. Er is slechts één methode om de illusie van deze paradox teniet te doen en dit besef van een ontbrekende individualiteit te ervaren: het doorgronden van dit zelf, het ik!

Onomwonden wordt dit verwoord in logion 67 van het Thomas-evangelie: “Hij die alles kent maar niet zichzelf, blijft volkomen in gebreke.”

Uiterst rationeel – als een getuige - onophoudelijk gadeslaan van gedachten, gevoelens en handelen; ervaren dat men zichzelf niet kent zoals gedacht. Een onbarmhartig eerlijk proces dat uitmondt in een echt kennen van zichzelf én de ander, van waaruit spontaan de *generositas* zal opwellen door begrijpen, alsook een blijmoedigheid en misschien de kers op de taart: gelukzaligheid.

Kortom het rationeel kennen van zichzelf leidt tot alles wat gekend moet worden; er is niets buiten dit zelf.

De methodiek van Spinoza wijkt niet af van die van de Advaita en bij monde van Ramana Maharshi meer dan krachtig aanbevolen werd, als het ware op één lijn gesteld werd met het logion uit het Thomas-evangelie. Een methodiek van uitzuiveren van het verstand, de geest, het centrum van het ik, door een aanhoudend spiegelen, reflecteren. Dit voert uiteindelijk naar een verstillings, omdat

het wéten niet het denken is.

Op natuurlijke wijze ontstaat zonder God of religie, gebod of verbod een diep religieus besef en respectvol leven in een volkomen handelen naar al wat leeft, beweegt en is.

Eenvoudig , maar men is er voor de rest van het leven mee bezig.

Beide filosofieën voeren naar hetzelfde doel, mits de “methodiek” beleefd en geïntegreerd wordt. Steeds opnieuw komt het kernpunt naar voren: het zelf, ik. Reden genoeg om in de komende publicaties hierop te focussen als object van aandacht, caute.

SPINOZA EN ADVAITA (8.1) AANDACHT

Aansluitend op het vorig thema 'ratio en intuïtie' is het aangewezen dieper op de kernen van beide filosofieën in te gaan: het zelf, ik en aandacht. Getracht zal worden dit op een zo pragmatische mogelijke wijze te benaderen, omdat hier veelal het schoentje wringt. Meditatie zoals vaak gepropageerd wordt – zitten en het denken verstillen – spreekt niet iedereen aan.

Als eerste object van aandacht naar het ik, ligt voor de hand te focussen op het denken, het meest centrale punt van het ik-ervaren.

Onophoudelijk komen gedachten op en verdwijnen weer, eventueel nauwelijks een bewust spoor nalatend. Totdat het bewustzijn zich vast haakt aan een gedachte die van “betekenis” is. Vanuit die ene gedachte volgt een keten van gedachten met bijbehorende gevoelens, waarbij het eindpunt soms totaal geen uitstaans heeft met de eerste betekenisvolle gedachte.

Van belang is nu dat door oefening geleerd wordt zich zo snel mogelijk bewust te worden dat men verwickeld is in een reeks van gedachten én gevoelens, teneinde deze te onderbreken. Maar minstens, zo niet nog belangrijker is, de waarachtigheid van de gedachte, die de trigger vormde van de reeks, te onderzoeken, inbegrepen de gevoelens die deze heeft opgeroepen.

Een eenvoudig voorbeeld ter verduidelijking.

In De Clown (2) uitnodiging geraakt Suzanne plotseling door een gedachte die als een trigger werkt in een spiraal van negatieve gedachten en emoties, vanuit waar tenslotte een negatieve perceptie zich zou kunnen vastzetten. Ook een gedachte die een positieve spiraal op gang brengt is niet gewenst, omdat die in slaap wiegt met dagdromen en fantasieën, die bij een niet vervullen daarvan tot teleurstelling leidt. Door oefening slaagt Suzanne erin de spiraal te onderbreken en vast te stellen dat zij allesbehalve accepteert. Met andere woorden: zij constateert de onwaarachtigheid van haar gedachtegang. Het zal duidelijk zijn dat naarmate het verloop van de spiraal heftiger is, het scala van emoties groter en intenser zal zijn en iets van deze sfeer valt reeds in het verslag van Suzanne te proeven.

Maar het kan ook iets zeer eenvoudigs betreffen, zoals bij het zien van een witte lelie. Op de eerste plaats zijn de woorden een, witte en lelie louter begrippen bij consensus vastgesteld; maar erg toepasselijk in het relatieve, dagelijks leven. Maar daarnaast bestaat er bij twee verschillende waarnemers misschien een geheel verschillende associatie, voor de een het gevoel van zuivere schoonheid en voor de ander een begrafenissfeer. Voor de eerste is de witte lelie aangenaam en voor de

ander onaangenaam en aldus een kwaliteit bezittend van begerenswaardig versus afkerigheid.

Objectief en bewust waarnemen houdt in zich bewust zijn van de relativiteit van elk begrip, maar evenzeer van het gevoel dat het ervaren van het object teweeg brengt i.c. aangenaam of onaangenaam, alsook bewust en minutieus de aard van de relatie tussen deze beide (bijvoorbeeld: begrafenis en lelie). Een dergelijk onderzoek legt veel van het onbewuste ervaren en (niet)handelen bloot en patronen daarin (in Suzanne haar relaas komt tweemaal het geldaspect ter sprake).

SPINOZA EN ADVAITA (8.2) AANDACHT

Niet alleen betreft het object van onderzoek een fysiek object, maar eveneens het niet-materiële en dus in dit geval in het bijzonder het denken. Het onderzoek naar de kwaliteiten (goed, mooi, aangenaam, kwaad, lelijk, onaangenaam, etc.) van het ervaren object (gedachte) zal vrijwel altijd, zo niet altijd uitwijzen dat iedere kwaliteit subjectief is en berust op conditionering, perceptie en consensus. Een perceptie van Suzanne weerspiegelt zich in het bijzonder in de verwoording “grap, gril en grol” en zichzelf beetgenomen hebben.

Ook al is iedere kwaliteit in feite onbestaande – reeds de Boeddha wees hierop in de Diamant Sutra: “.....eigenschappen in werkelijkheid geen eigenschappen zijn; ze worden alleen maar zo genoemd” - toch moet steeds opnieuw dit proces van intense aandacht en rationeel analyseren doorlopen worden. Dit herhalingsproces is noodzakelijk teneinde:

- de vaardigheid te verwerven in het nalaten van toekennen van kwaliteiten; dit is in het bijzonder van belang bij het (ver)oordelen van goed en kwaad en hun equivalenten;
- verborgen patronen te ontdekken in het denken (percepties) die uiteindelijk ,al of niet bewust, het doen en laten bepalen, als ook de juistheid van de grondslagen van het denken te kunnen onderzoeken;
- effectief, bewust te ervaren hoe onjuist de toekenning van een kwaliteit is en wat dit aan gevoelens en gedachten teweeg brengt (Suzannes “bah en nog eens bah, zichzelf beetgenomen “);
- de onbetrouwbaarheid van het denken te ervaren en aldus aanzet geven tot een grotere behoedzaamheid ten opzichte van alles wat zich aandient; hetgeen tevens leidt tot een grotere gelijkmoedigheid.

Het zal wellicht duidelijk zijn dat het niet toekennen van kwaliteiten in het dagelijks relatieve bestaan niet blindelings toegepast moet worden teneinde zwarte binnenmuren en door het rood licht rijden te voorkomen.

Bij het onderzoek naar het denken is het aan te bevelen dit dagelijks te doen, dit om vaardigheid te verkrijgen, ook gezien de werveling van gedachten en snel afgeleid zijn, is het een goede gewoonte om het onderzoek in een geschreven vorm toe te passen; de argumenten hiervoor zijn in het hoofdstuk meditatie van de syllabus uiteen gezet.

Waartoe aandacht kan leiden is goed zichtbaar in Suzannes relaas (De Clown (4) debuteert ...en later), waarin vermoedelijk het denken losgelaten is en er toch het juiste handelen is ontstaan; dit is ook duidelijk aanwezig in het filmpje van Naomi

Feil.

Het illustreert het “offer van het denken” uit de Ribhu Gita (vers 24) en het reeds eerder geciteerde vers uit de Ashtavakra Samhita: “hij die zich vrij weet is inderdaad vrij, en hij die zichzelf gebonden acht, is inderdaad gebonden”.

Men kan uitsluitend en alleen zichzelf bevrijden.

Met diepe dankbaarheid jegens Suzanne om haar ervaringen te hebben toevertrouwd.

SPINOZA EN ADVAITA (8.3) gevoelens

Kunnen de gevoelens als een fysisch-psychische aandoening gezien worden, zij zijn een uiterst belangrijke indicator omtrent het denken, in het bijzonder wat betreft percepties en conditioneringen in het onderbewustzijn.

Het technisch aspect van gevoelens is voldoende uiteen gezet in de syllabus “ken je zelf” hoofdstuk 3 en andere.

Het ervaren van een object, waarbij een gedachte ook een object vormt, wekt altijd - behoudens bij een neutrale gevoelswaarde – een gevoel op, hetzij positief, hetzij negatief. Het gevoel geeft aldus perfect aan hoe het object gedacht is. Het bewust gewaar worden van dit gevoel – hoe subtiel ook – kan een bijzonder goed knipperlicht vormen voor het onderzoek naar het denken.

Als voorbeeld kan dienen de eerdere publicatie over vergeven (Spinoza en Advaita (6), waarin gesteld is dat door vergeving een bevrijding van zichzelf verworven kan worden. Hiertoe kan de hierna volgende beoefening dienen.

Vermits er wellicht niemand zal zijn die zich niet door een ander gekwetst gevoeld heeft, kan iedereen zich diens kwetsing voor de geest roepen en onmiddellijk ervaren welke gevoelens dit opnieuw veroorzaakt. Voel hoe in gedachten de tweespalt ontstaat: ik en hij dit, ik en zij dat.... Voel hoe de boosheid en of angst bezit neemt en voel hoe daaronder het verlangen, de wens verborgen ligt om vrij te zijn, vrij van die beklemming.

En ervaar hoe bij het willen begrijpen van die ander het ik zich uit alle macht verzet. Voel de strijd, niet de strijd van ik en de ander, maar hoe in feite dit de strijd is van het eigenste ik, dat tegelijk verlangt eigenlijk hiervan af te zijn. Er is niets buiten het zelf!

Die enorme weerstand tegen het helen van dat gekwetste ik; het wil niet geheeld worden, want daaraan toegeven doet pijn aan het ik. En paradoxaal wordt deze pijn van het weerstaan aan het ik – i.c. het op basis van begrijpen en inzien tot vergeven komen – geprefereerd boven de pijn van het gekwetst zijn.

Zuiver door een rationeel gadeslaan van de gevoelens en de gedachten kan deze paradox en strijd op de voet gevolgd worden.

Het vraagt een (grote) dosis moed om die preferentie te doorbreken. Voel het, ervaar het.

Vergeven heeft geen enkel uitstaans met mededogen, naastenliefde of religieus aanbevelen; vergeven is een uiterst rationele en “egoïstische” noodzakelijkheid. En bemerk hoe na een overtuigd vergeven, gebaseerd op begrijpen en inzicht, de gevoelens ten opzichte van daad en dader veranderd zijn.

Gevoelens zijn een graadmeter van het denken.

Dit voorbeeld dat door iedereen live beleefd kan worden legt op grootse wijze de relatie tussen denken en gevoelens bloot.

Tot slot twee verzen uit de Dhammapada en een citaat:

- " Hij heeft mij afgeblaft, aangevallen en bestolen.
Wrokt hierover en nimmer bant gij uw haat."
- " Want niet door te haten komt haat ooit tot rust,
maar door niet te haten. Dat is een eeuwige wet."
- " Gij zult niet bereiken wat gij verlangt (i.c. bevrijding van de wrok) anders dan door
te lijden onder dat wat gij niet verlangt (i.c. het offer van het ik)."
Tussen ( ) toegevoegd ter verduidelijking. Uitspraak van J.C. in de moslimtraditie.

SPINOZA EN ADVAITA (8.4) aandacht-waarnemen

Het verleden – niet het heden, het nu – wordt waargenomen, omdat al wat nu is, geïnterpreteerd wordt vanuit vroegere ervaringen; zie hoofdstuk 4 syllabus “ken je zelf”.

Als er werkelijk echt waarnemen is, ontbreekt het vergelijken, is er geen (ver)oordelen en benoemen. Werkelijk waarnemen is zelfs voorbij het uitzuiveren van het denken, het is gedachteloos in de goede zin van het woord.

Als voorbeeld kan dienen het relaas van clown Suzannes “buitenspel” (De Clown (5)).

Als de pijn wordt waargenomen met de ervaringen uit het verleden – zie ook de syllabus hoofdstuk 4 waarnemen – is er pijn en angst. Als er wordt waargenomen zonder verleden – als een kind – is er niets, geen ik als subject en geen pijn als object. Totale mindfulness, met een open geest, zuiver en uitgezuiverd van elk verleden. Een klein kind heeft (nog) geen verleden, daarom neemt het waar met een totale openheid van geest. En dit is ook de diepe betekenis van de uitspraak van Jezus: “ als ge zijt als de kinderen zult ge het rijk der hemelen binnengaan”. Een dergelijke aandacht, waarin subject en object versmelten – Suzannes ervaren in “buitenspel” - tot een zuiver zijn en bewustzijn is genoegzaam bekend in de Oosterse filosofieën.

Het is een staat van zijn waarin ook gehandeld kan worden in volkomen vrijheid en volmaakt juist, zoals ook uit de eerdere getuigenissen van Suzanne naar voren komt.

Is de uitspraak van Descartes “ ik denk dus ik ben” dan nog wel een uitspraak die geldig is of zelfs ooit geldig is geweest ?

Ook bij de uitspraak van Antonio Damasio (neurowetenschapper en eredoctoraat KUL) “Descartes zat ernaast; het moet zijn : ik voel dus ik ben” moet dezelfde vraag gesteld worden.

Immers in die staat van zijn, van totale mindfulness, is er geen subject, geen ik, geen denken en geen voelen. Toch is er niet niets, maar ook niet iets. Het is een staat van zijn die door de Boeddha geduid werd als “Leegte”, een leegte die echter niet leeg is, maar waarvan gezegd werd “ neti neti” (niet dit, niet dit) ook wel beschreven als sunya. In enige verzen van de Avadhuta Gita waaronder vers 3.45 wordt dit aangehaald.

In beide situaties van waarneming door Suzanne betrof het een waarnemen van een gebeuren ín haar, maar ook wanneer op deze wijze een verschijnsel buiten de waarnemer wordt waargenomen gebeurt dit waarnemen in wezen ín de waarnemer zelf. Het volstaat aldus om uitsluitend jezelf waar te nemen; dit is overigens de enige

weg. Ramana Maharshi en Jezus staan hier op één lijn.
In de syllabus staan diverse aanwijzingen hoe door zichzelf te bevragen in een openheid van geest dit waarnemen kan toegepast worden. Iedere reis vangt aan met een eerste stap...

SPINOZA EN ADVAITA (8.5.1) aandacht-uitzuiveren

Opnieuw komt het punt aandacht aan de orde en niet alleen omdat het de kern is van het kennen van jezelf, maar ook de essentie is van waarnemen. Niet alleen treft men dit bij Boeddha en het Boeddhisme bijzonder aan, maar ook bij Spinoza en Galilei. Het proces van uitzuiveren is niets anders dan op een uiterst objectieve wijze waarnemen, gadeslaan wat er in jezelf plaats vindt. De Boeddhistische psychologie is een schoolvoorbeeld van een minutieus en in extremis grote gedetailleerdheid beschrijven van de processen in het denken. Deze nauwgezetheid is eveneens kenmerkend voor het werk van Spinoza.

Een citaat uit een bespreking van een vertaling van Galileo Galilei's werk "Dialogo over de twee voornaamste wereldsystemen": "Deze dialoog demonstreert namelijk hoe men op basis van nauwgezette observatie, zorgvuldige replicatie, geduldige kritiek en logisch redeneren kan komen tot betrouwbare kennis over de wereld en onszelf en die een eerlijk intellectueel dwingt van mening te veranderen."

Een dergelijke houding heeft niets te maken met het bereiken van zuiverheid in de religieuze betekenis van het woord, het is gewoon een buitengewoon – zo niet een gewoon – rationeel proces tegenover zichzelf, waarbij de *conditio sine qua non* eerlijkheid is.

Eerder is gesteld dat het denken door ervaringen en omgeving gevormd en vervormd is. Het proces van uitzuiveren is niets anders dan op consequente wijze zichzelf tegen het licht houden en vast stellen hoe ongelooflijk onbetrouwbaar en onjuist het denken, ervaren en ondergaan van gevoelens wel is. Ja ook de gevoelens, die namelijk veranderen met de bekomen inzichten en zijn niets anders dan graadmeters van dit denken.

Het uitzuiveren vraagt in een doorlopende aandachtigheid zichzelf waarnemen, omdat een onregelmatige toepassing daarvan niet tot juiste rationele conclusies kan leiden; de confrontatie met zichzelf vindt doorlopend plaats en niet alleen op de met een grotere interval zich voordoende "hoogtepunten". De confrontatie schuilt in alle gebeurtenissen in het dagdagelijkse leven, in nauwgezette observatie ook van die stille gedachtegangen met hun bijbehorende zachte gevoelens. Het is een langdurig proces, dat veel geduld vraagt, eerlijkheid en dus bij tijd en wijle ook een moedig zijn bij het onder ogen zien van zichzelf. In Suzannes bijdragen staan enige van dergelijke openhartigheden, echter zo menselijk, zo universeel dat hieromtrent geen enkel gevoel van enige gêne op zijn plaats is.

In dit proces van uitzuiveren klinkt als een echo en hymne van mededogen het grafschrift van de soefi dichter Roemi :

“Kom, kom wie je ook bent,
schaamte is hier onbekend.
Al zwoer je duizend eden
die je keer op keer weer brak,
kom, blijf komen, kom.”

SPINOZA EN ADVAITA (8.5.2) aandacht-uitzuiveren

In het relaas van clown Suzanne worden ten aanzien van aandacht en uitzuiveren in feite twee aspecten, twee methodes toegepast, die elkaar in een volmaakte dualiteit aanvullen en toch tegengesteld zijn; juist als in relaties vormen zij een versterking en aantrekkingskracht en zijn tegelijkertijd een bron van conflict.

Enerzijds is er de methode van totale concentratie, een niet benoemende aandacht op het object (pijn, paniek of een persoon), anderzijds laat zij verstaan een analytische methode toe te passen zoals blijkt uit haar relaas zelf en het gebruik van een meditatieschrift. Beide methodes vullen elkaar aan, zij het dat voor het uitzuiveren, het kennen van je zelf, de analytische methode eerder aan geweest is. Bij deze methode worden de verschillende aspecten van een verschijnsel, bij voorbeeld een gedachte, zorgvuldig onderzocht. In dit proces moet erop gelet worden dat in het onderzoek van de verschillende aspecten niet van dat ene verschijnsel afgedwaald wordt. Ook hier treft men in wezen ook de totale aandacht aan, die echter van een benoemende, analytische aard is, als een niet veroordelende getuigenis.

In het zelfonderzoek vormt de geneigdheid tot veroordelen (“je moet, je moet niet”) een diep ingeworteld struikelblok en een valkuil voor nieuwe conditioneringen. Het is het inzicht, het inzien hoe mechanismen werken en het doen en laten sturen, dat de stimulus is tot koerswijziging; een zachtaardige en langzame methode berustend op begrip in plaats van de zichzelf opgelegde tuchtroede van “je moet, je moet niet”. Immers bij een tuchtroede ontstaat vrees, de vrees dat men er niet in zal slagen; waar begrijpen een omarming, een aanvaarden in zich draagt.

Uitzuiveren is niets anders dan het opruimen van alle beletselen tot het besef en ervaren van de werkelijke essentie van het zelf, het ik. Hoe positief ook bedoeld “je moet, je moet niet” is een expliciete wilsuiving van het ego en staat daarom zichzelf hierdoor in de weg bij het uitzuiveren.

Opnieuw, maar ditmaal subtiel van aard kan hier gezien worden dat het “offer” van het denken gebracht moet worden. Ultiem behoort inzien eveneens tot het denken, maar is noodzakelijk om tot de uiteindelijke fase te kunnen geraken: een meer langdurige staat van zijn en bewustzijn dan bereikt wordt in de eerste methode van de niet benoemende, totale aandacht. Een staat waarin de wijze in gelukzaligheid en illusieloos leeft (De doornen en de roos), als de Jivan Mukta (Bevrijde in dit leven) uit de Essentie van Ribhu Gita vers 15 of als de Avadhuta (Bevrijde ziel) uit de Avadhuta Gita.

Voor Suzanne is echter haar ervaren in die totale aandacht dermate cruciaal, dat zij heeft kunnen vaststellen dat er daadwerkelijk een staat van zijn is, een geborgenheid

waarin zij bij haar sterven zal terugkeren.

SPINOZA EN ADVAITA (8.6) aandacht-niet weten

Zoals in de publicaties van Advaita en Kwantumfysica eerder gesteld werd is er geen objectieve werkelijkheid; iedere waarnemer neemt subjectief waar en beïnvloedt daarenboven het object van waarneming, hoewel door de beperktheid van de zintuigen meerdere waarnemers ogenschijnlijk een gelijke en soms onveranderlijke waarneming doen.

Indien er geen objectieve werkelijkheid bestaat wat is dan de betrouwbaarheid van de subjectieve waargenomen werkelijkheid? In principe is het immers onmogelijk een subjectieve werkelijkheid te vergelijken met een andere subjectieve werkelijkheid en is er de beïnvloeding door elke waarnemer.

Treffend is hier in dit verband dat “ Zij (de nieuwe wetenschap) leert ons ook dat de dingen geen reëel van elkaar onderscheiden substanties zijn, maar modale configuraties van de ene uitgebreide natuur.” (De doornen en de roos blz.16).

Hoewel de verschijnselen zich ogenschijnlijk met een grote wetmatigheid kunnen voordoen en op grond daarvan pragmatische wetten gedefinieerd kunnen en moeten worden, is en blijft er het onzekerheidsprincipe (het blinde toeval ?) waarvan ook de kwantumfysica gewag maakt. In zekere filosofische strekkingen wordt dit blinde toeval geduid als de wetmatigheid van oorzaak en gevolg, karma, hetzij positief, hetzij negatief, met daaraan verbonden een wedergeboorte als karmisch gevolg. Maar hoe kan er een individueel wedergeboren bestaan als er geen individualiteit bestaat, zoals ook de Boeddha stelde? Welke wetmatigheid bepaalde dan de “individualiteit” die u of ik ben? Of is er in het geheel geen wetmatigheid in die zogenaamde individualiteit?

Kan er dan nog langer gesteld worden dat men iets weet? Temeer daar er geen wetenschap kan bestaan, alleen ervaringskunde en deze ervaringskunde geheel subjectief is dringt de conclusie zich op dat de uitspraak van de Zenboeddhist “ het hoogste weten is het niet-weten” juist is.

Door uitzuiveren van het buitengewoon geconditioneerde denken en met zuiver aandacht naar het denken zelf te gaan zal zelfs - net als bij Suzannes meditatie op haar pijn en paniek en haar ervaring in poppenspel – het denken verdwijnen. Op dat eigenste moment is er geen geest!

Op dat eigenste moment is er geen ik, geen geest, niets anders dan alleen een staat van “niet iets, niet niets” (neti neti, sunya), een staat van Zijn, Bewustzijn en Zaligheid. Dezelfde staat die ook bereikt kan worden door zuivere aandacht in een handelende situatie, zoals waarvan Suzanne getuigenis heeft gedaan, maar zich ook in creatieve omstandigheden regelmatig voordoet.

Het belang van het voorgaande ligt in het duidelijk maken dat wij niet zijn die wij denken te zijn, bewust te worden dat als beseft wordt wie je bent, je langzaam ophoudt te zijn wie je niet bent. Echter alleen door het kennen van je zelf en bij stukjes en beetjes dit pad te bewandelen kan dit bewust worden verworven worden. Zelfs de grootste psycholoog aller tijden , de Boeddha, zei : “Ik kan je slechts de weg wijzen, jij moet het pad gaan” en sluit hier volkomen aan bij logion 67 uit het Thomas-evangelie of zoals Herman De Dijn verwoordt : “ De meester kan kan ons echter niet brengen waar we moeten zijn, indien wij niet bereid of bekwaam zijn de weg die hij ons aanwijst *zelf* te doorlopen “ (de doornen en de roos blz. 28). Er is alleen maar ervaringskunde.

Spinoza en Advaita (9) generositas

Als een van de parallellen (zie Spinoza en Advaita (1)) werd vermeld het spontaan ontstaan van de deugd generositas , mededogen.

In het relaas van de clown Suzanne (7) zaligheid en de reflectie daarop wordt van dit spontane ontstaan gewag gemaakt. Het is een deugd die niet als zodanig ervaren wordt, zij is er gewoon zonder enig besef daaromtrent. In de Tao Te Ting wordt dit voortreffelijk verwoord : hoge deugd is geen deugd, juist daarom deugd.

Uit een tekst van de Tibetaans Boeddhistische monnik Longchenpa (14e eeuw) “Het Juwelenschip” : “.....Met mededogen dat niet ontstaat, niet ophoudt te bestaan en onbaatzuchtig is, is zijn voor anderen altijd aanwezig. Het behoeft niet teweeg gebracht te worden.”

Een dergelijke generositas, mededogen is zo spontaan, zo natuurlijk dat elk gevoel van mededogen, naastenliefde beoefend te hebben geheel en al ontbreekt. Er is eenvoudigweg geen woord voor, het kan niet benoemd worden en evenmin is er een gevoel van ervaren daarin.

Het berust in een houding van gehele toewijding, van totale aandacht; hierbij kan met name ook het begrip toewijding weer gemakkelijk verkeerdelijk opgevat worden, omdat er ook in die houding geen besef van toewijding is, ook deze is er gewoon.

Vrijwel steeds zal er in de door religies gepropageerd mededogen of naastenliefde een door het ik gedreven element schuilen, op zijn minst de behoefte aan erkenning, stilzwijgend of expliciet. Ook in de deugd is het ik rijkelijk aanwezig, al is het met het idee van hel en vagevuur gespaard te blijven.

Het spontane mededogen dat zichzelf niet als mededogen laat gevoelen ontstaat door een inzicht, een besef te zijn wie het ik en de ander (en het andere!) werkelijk is.

Het is opmerkelijk dat het spontane – dat wil zeggen het zo natuurlijke karakter – van deze “deugd” zowel bij Spinoza, als in het Taoïsme en Boeddhisme benadrukt wordt (zij het dat het Boeddhisme ook een niet spontane beoefening propageert; hierbij staat de valkuil van indoctrinatie en conditionering wagenwijd open). Na een toereikend inzicht en een geduldig wachten dient de wijze waarop dit mededogen uitgeoefend kan worden zich wel als vanzelf aan. In de Vedanta/Advaita wordt het beoefenen van generositas/mededogen niet benadrukt; waarom ook, als het op een natuurlijke wijze tot stand kan komen, alles berust op een rationeel en intuïtief inzicht. Er is zelfs een expliciete waarschuwing dat het ultiem een hinderpaal vormt tot een waarlijk bewustwording van het Zelf! (Ashtavakra Samhita vers 8.1)

Voorbij generositas/mededogen is er geven noch ontvangen (zie citaat Avatamsaka Sutra in Advaita en Kwantumfysica (2) en bij vers 60.7 van Essentie Ribhu Gita); niets emaneert uit mij (vers 20.14 Ashtavakra Samhita). Dit is een zuiver zijn, ontbloot van elk ik-besef, dat zover kan gaan dat zelfs de clown zich als clown kan laten doden omdat zij dit niet ervaart als gedood worden (zie een latere publicatie). Pure vrijheid!

SPINOZA EN ADVAITA (10) volmaaktheid

In het relaas van Suzanne over haar optreden als clown in een centrum voor jongere mentaal gehandicapten wordt zij geconfronteerd met het aspect onvolmaaktheid (zie DE CLOWN (8) onvolmaakt). Een steeds terugkerende vraag die onvermijdelijk opkomt in het waarnemen van de wereld rondom, onszelf en onze relaties.

Volmaakt en onvolmaakt zijn equivalenten van goed en kwaad. Zowel Spinoza als de Advaita erkennen niet het bestaan van de paren van tegenstelling. Het zijn zuiver begrippen bij consensus aanvaard en bezitten geen objectieve waarheid.

Is die rechte boom volmaakt omdat er een mast van gemaakt kan worden en is die kromme boom onvolmaakt omdat die dient voor brandhout of voor verrotting en het verschaffen van bestaan aan een keten van vormen van zijn? Beide zijn zoals ze zijn.

Is de mens meer dan een boom omdat hij denkt dat hij denkt en denkt dat de boom niet denkt? Beide zijn zoals ze zijn.

Is de niet gehandicapte volmaakter dan de gehandicapte omdat hij denkt dat hij volmaakt is en de ander niet? Beiden zijn zoals ze zijn.

Begrippen als goed en kwaad, volmaakt en onvolmaakt zijn geen objectief bepaalde kwaliteiten van een verschijnsel, maar subjectieve interpretaties die op hun beurt van ieder subject weer verschillend zijn.

Waar het werkelijk om gaat is wat is de werkelijkheid van elk verschijnsel, de werkelijkheid van die rechte en die kromme boom, de werkelijkheid van die volmaakte en die onvolmaakte mens. Alles is een modus van die ene natuur of Dat, God, etc.

Keren wij ons toe of wenden wij ons af naargelang de kwaliteit die wij eraan menen toe te moeten schrijven? Of kunnen wij ruimhartig alles aanvaarden zoals het is? Ruimhartig zijn voor ál wat leeft, beweegt en is?

In een citaat als "Hem ontmoeten in Zijn meest nederige gedaante" schuilt een negatief onderscheid, een onderscheid van ik en de ander, de volmaakte en de onvolmaakte; het berust op een inherent gevoel van ongelijkwaardigheid.

"Het absolute Zelf (lees: Dat, God, etc.) is de opperste Waarheid. Er is daarin noch letsel noch geen letsel (lees: onvolmaaktheid noch volmaaktheid)."

(vers 1.29 Avadhuta Gita)

Neem juist kennis van de boom van volmaakt (goed) en onvolmaakt (kwaad) en ontdek dat deze boom bestaat en tegelijk niet bestaat. In een latere publicatie wordt hierop terug gekomen.

SPINOZA EN ADVAITA (11) vrije wil

Als een van de laatste parallellen tussen beide filosofieën komt het zo heikele punt van het niet bestaan van een vrije wil of vrije keuze aan de orde. Waarom vormt dit een zo heikel punt? Omdat het ten nauwste samen gaat met het idee van het bestaan van een individualiteit, een ik en het ontkennen hiervan het sterkst gevoeld wordt in het idee dat er een wil is die autonoom tot beslissingen kan komen. Waar is de wil van de foetus, de boreling of de demente of de mens in coma of..... de stervende mens?

Noch in het ontstaan noch in het gaan heeft de vrije wil of de vrije keuze ook maar enige impact. En in die tussenliggende tijd?

In die tussenliggende tijd wordt men door fysieke en psychische (on)mogelijkheden en gevoelens geregeerd op basis van conditioneringen en gebeurtenissen buiten de wil, de toevalligheden.

Als bij het begin van een leven en bij het einde daarvan geen vrije wil betrokken is, dan moet de vraag gesteld worden of het idee van een vrije wil niet uitsluitend samenhangt met het bewust worden, met het denken, ook al omdat als het denken wegvalt (dementie, coma) de vrije wil verdwijnt. Niet voor niets wordt dit als wilsonbekwaam aangemerkt. En wanneer ontstaat die vrije wil? Is er een leeftijd op te kleven? En wanneer vermindert die? Het lijkt wel of het net is als de seksualiteit die groeit, bloeit en verlept en geprikkeld wordt door denken en externe factoren en gevoed wordt door hormonen.

Hoe langer hoe meer verschijnen er wetenschappelijke publicaties en studies die aantonen dat vele, zo niet alle “vrije” beslissingen de facto geconditioneerde beslissingen zijn; niet het minst op basis van (onbewust) ontvangen informatie en percepties in het onderbewustzijn opgeslagen (zie syllabus hoofdstuk 5). Op grond van welke elementen wordt bijvoorbeeld een partnerkeuze gemaakt?

Onmiskienbaar zijn de talloze toevalligheden die het leven dikwijls fundamenteel bepaald hebben. Waarom heeft men zich – gelukkig of helaas – laten verleiden tot die en die keuze; maar was het wel een keuze, zelfs de zogenaamde zorgvuldige afwegingen blijken boordevol veronderstellingen te zitten.

Wie ben ik?

Dit is de vraag die beantwoord moet worden en daarmee staat of valt eveneens het idee van een vrije wil.

Spinoza, Advaita en Boeddha gaan wat dit betreft hier hand in hand: er is geen individualiteit, geen ik. Bijgevolg stelt de vraag over de vrije wil zich dan ook niet. Maar iedere zoeker zal voor zichzelf moeten uitmaken of de conclusies van deze

meesters juist zijn; iedere zoeker moet zelf het pad gaan en tot erkenning of verwerping van deze ideeën komen. De eigen ratio en intuïtie zijn doorslaggevend, zonder deze is inzicht niet mogelijk. Jezus verwoordt het op een andere wijze : “ken je zelf en je zult het koninkrijk dat in je is binnengaan; hij die alles kent, maar niet zichzelf, heeft overal gebrek aan.”

Deze conclusies en uitspraken van enige der grootste meesters zijn een aansporing om daadwerkelijk dit onderzoek aan te vatten en om het verlies van het ik en de vrije wil in echte vreugde te beleven.

SPINOZA EN ADVAITA (12) verantwoordelijkheid

Als er geen vrije wil bestaat hoe kan er dan iets als verantwoordelijkheid bestaan? Verantwoordelijkheid houdt ten nauwste verband met de begrippen goed en kwaad. In een terminologie van Spinoza: verantwoordelijkheid dient net als goed en kwaad een particulier belang. Goed en kwaad zijn geen objectieve eigenschappen en zijn bij consensus afhankelijk van tijd en plaats, evenzo de verantwoordelijkheid.

Het is evident dat het in het normale relatieve (maatschappelijk) bestaan deze begrippen noodzakelijk zijn, omdat niet verwacht mag en kan worden, dat iedereen vanuit Zelfbewustheid komt tot een ik-loos handelen en een zijn, onafhankelijk van een gebod of verbod.

Maar dit beschouwen als een meerwaarde voor de een en een minwaarde voor de ander zou een flagrante tekortkoming zijn in de beleving van dat inzicht. Immers er is niets buiten het Zelf, alles is een modus, een volmaakte uitdrukking van God. Er is daarin ietsel noch geen ietsel, volmaaktheid noch onvolmaaktheid (zie Avadhuta Gita vers 1.29).

Dat een dergelijk inzicht alleen voor een happy few bereikbaar is en dat er twee gelukzaligheden bestaan is inherent aan het denken, het ik-besef in een relatieve zienswijze van bestaan.

Het zal duidelijk zijn dat een dergelijk denken door de ratio en diepe intuïtie (supra rationaliteit) en een uitzuiveren daarvan, op natuurlijke wijze overstegen moet en kan worden. De geest is door de diep gewortelde ervaringen en bijbehorende gevoelens, de percepties, een onbetrouwbare partner, tegelijkertijd is die zelfde geest het werktuig om voorbij te kunnen gaan aan het denken, te komen tot een Zelfbewust (Selfrealisation!) ik-loos zijn en werken, waarin de vraag van een verantwoordelijkheid zelfs niet meer aan de orde komt. Dit niet meer aan de orde komen van deze vraag wordt voortreffelijk verwoord in de Tao Te Ting vers 38 :
“ Hoge deugd is geen deugd, daarom juist deugd.”

Het ik-loos zijn en handelen heeft geen besef van een deugdzaam handelen, het handelen is juist en verantwoord, zelfs indien het door de maatschappij als zodanig niet erkend wordt. Tegelijkertijd is dit zijn en handelen vrij van enige besmetting vanuit de idee “het is niet ik die handelt, dus doe maar”; immers een dergelijke gedachte draagt weer een ik-besef in zich.

Spinoza en Advaita (13) Lichaam en geest

Met toestemming van de auteur wordt uit zijn bijdrage aan de blog 'Spinoza in Vlaanderen' het volgende geciteerd :

“Michael Pauen, 'Spinoza and the Theory of Identity'

De auteur grijpt de recente belangstelling voor Spinoza's monisme (in tegenstelling met Descartes' verguisde dualisme) aan voor een bespreking van het aloude probleem van lichaam en 'geest'. De auteur benadrukt het epistemische karakter van de beide attributen, uitgebreidheid en denken: 'Onder attriboot versta ik datgene wat het intellect waarneemt van de substantie als iets dat haar essentie uitmaakt.' (E1d4) Het gaat om het *waarnemen* en de wijze waarop dit gebeurt en door wie, en niet zozeer om verschillende eigenschappen die de substantie zou hebben. Op die manier zouden we immers dicht bij hetzelfde dualisme terechtkomen dat Descartes voorstaat. Spinoza houdt het strikt bij één substantie die op een onbepaald aantal manieren kan beschouwd worden.

Voor de mens zijn dat de uitgebreidheid en het denken. Namelijk dat het verstand en het lichaam een en dezelfde zaak is, die men nu eens voorstelt onder het attriboot van het denken, en dan weer onder dat van de uitgebreidheid. Zo komt het dat de ordening of de opeenvolging van de dingen één is, of de natuur nu onder het ene of het andere attriboot wordt bekeken (...).'

De auteur van het artikel zegt het zo: 'The difference between mind and body does not appear on the side of the object, but on the side of the knowing subject, which has two different modes of access to the one single substance.' (Het verschil tussen verstand en lichaam komt niet te voorschijn aan de kant van het object, maar aan de kant van het kennende subject, dat twee verschillende manieren van toegang heeft tot de ene enkelvoudige substantie.)

Wij stellen zo het monisme op het existentiële of metafysische of ontologische gebied volkomen veilig, en leggen het dualisme dat nodig is om onze dubbele ervaring van de werkelijkheid te verklaren helemaal aan de kant van het subject, dus op het epistemologische, het gebied van het kennen. Het is inderdaad perfect mogelijk dat men één en hetzelfde ding op verscheidene manieren waarneemt, zonder dat de essentiële eenheid van dat ding in het gedrang komt. Dit maakt het mogelijk dat verschillende mensen dezelfde zaak op verschillende manieren benaderen of dat

dezelfde persoon dezelfde zaak op verschillende manieren bekijkt. Dat is ook onze ervaring, die volkomen te verenigen is met de ondeelbare eenheid van het waargenomen ding.

De auteur wijst op het belang van deze interpretatie voor een goed begrip van het zogeheten parallellisme van Spinoza : er kan geen sprake zijn van twee parallelle dingen of gebeurtenissen, aangezien de substantie één is; het parallellisme doet zich dus voor op het niveau van de kennis, het waarnemen, de beeldvorming zeg maar van het object.

Dat is de betekenis van E2p7: 'De volgorde en het verband tussen de gedachten is dezelfde als de volgorde en het verband tussen de dingen.' Het gaat wel degelijk om een identiteit (*idem*), niet om een dualistische parallellie. Zie E2p7S: (...) heeft dit alles betrekking op één enkele substantie; en bijgevolg is de denkende substantie en de uitgebreide substantie één en dezelfde substantie, die nu eens vanuit het ene, dan weer vanuit het andere attriboot begrepen wordt. En zo ook is een modus van uitgebreidheid en de gedachte van die modus één en hetzelfde ding, maar uitgedrukt op twee wijzen; (...)'.

Deze interessante benadering van een klassiek probleem, niet alleen bij Spinoza maar in de filosofie in het algemeen, blijkt dus een belangrijke bijdrage te zijn voor een beter begrip van enkele kernpunten uit de filosofie van Spinoza.

KD “

Als lichaam en denken op één en dezelfde substantie beruste vraagt de logica deze substantie als bewustzijn te definiëren, immers alvorens er denken kan zijn, moet er bewustzijn aanwezig zijn. Een pasgeborene denkt niet, maar beschikt wel over een bewustzijn om de basale gevoelens te kunne waarnemen (honger, koude, aangenaam en onaangenaam). Maar er is meer.

Ook op het niveau van het lichaam – de materie – is er bewustzijn; o.a. in Synthese (3.08) en Advaita en Wetenschap (8) werd duidelijk gemaakt dat cellen weten, er een celbewustzijn is. Dat er dus alleen bewustzijn is dat alle vormen aanneemt, is dan bijgevolg alles behalve denkbeeldig. De mens is in zijn wezenlijkheid geen dualistisch wezen, maar een onnoembare uitdrukking van een onnoembaar Zijn, Zelf, één en al Bewustzijn.

SPINOZA EN ADVAITA (14) ratio en intuïtie (2)

In Spinoza en Advaita (7) ratio en intuïtie werd ingegaan op de parallel tussen beide filosofieën voor wat betreft het reële van een intuïtief weten.

Op de blog van Spinoza in Vlaanderen is een integrale vertaling verschenen van een omstandige bijdrage van Hasana Sharp onder de titel “ Nemo non videt”.

Uit deze vertaling worden hier een drietal zinnen/ zinsdelen weergegeven :

Het intuïtieve weten is essentieel in de karakterisering van het vermogen om goed te denken en te leven.

Het is dus inderdaad 'moeilijk en zeldzaam' om te genieten van de hoogste expressie van de intuïtie en de gemoedsrust die ze meebrengt.

Optimale condities en samenwerking zullen velen in staat stellen om het te ervaren.

Het intuïtief weten krijgt alzo de betekenis die zij verdient : een erkenning van het bestaan en de diepere dimensie die zij vervolgens kan bieden.

In de reeks Synthese 5... (G)EENHEID zal in de publicaties dieper op het ervaren van dit intuïtief weten worden ingegaan. Tevens zal daarbij blijken dat er zelfs nog een dimensie van weten voorbij het intuïtief weten bestaat, zoals uit getuigenissen van o.a. Aldous Huxley blijkt.

De integrale vertaling van de bijdrage van Hasana Sharp kan geraadpleegd worden op de blog van Spinoza in Vlaanderen en wordt van harte geïnteresseerden aan bevolen.

